

Oponentský posudek na magisterskou diplomovou práci

Bc. Kamila Pěchoučková

VLIV CIZÍHO PŘÍZVUKU ŘEČNÍKA NA VÝKON TLUMOČNÍKA PŘI SIMULTÁNNÍM TLUMOČENÍ

(Influence of Speaker's Foreign Accent on Simultaneous Interpreting Quality)

UK FF ÚTRL Praha, červen 2020

Diplomová práce Kamily Pěchoučkové má charakter teoreticko-empirické interdisciplinární případové studie, jež se věnuje vlivu cizího přízvuku řečníka, který nemůže hovořit svojí mateřštinou, na kvalitu simultánního tlumočení. Konkrétně se jedná o projevy tří nerodilých mluvčích používajících francouzštinu coby *lingua franca*, jež jsou simultánně tlumočeny čtyřmi studentkami oboru Tlumočnictví do češtiny, rodného jazyka těchto tlumočnic. Téma cizího přízvuku řečníků, kteří vystupují na různých mezinárodních akcích, kde je zajišťováno pro účastníky kabinové tlumočení, je v dnešní propojené globální společnosti velmi aktuální, a zatím nebylo v žádné diplomové práci zadané na Ústavu translatologie FF UK takto zpracováno.

Diplomová práce (DP) má 82 stránek (+123 stran Příloh – zejména přepisy nahrávek a tlumočení) a je rozdělena, kromě Úvodu a Závěru, do tří hlavních kapitol a řady podkapitol a oddílů (z toho dvě kapitoly pokrývají teoretickou část DP: s. 9-30, a jedna kapitola část empirickou: s. 31-80). Po seznámení se s Obsahem (s. 5-6) jsem si udělala prvotní představu, že struktura diplomové práce se zdá být promyšlená a že jednotlivé části na sebe vcelku logicky navazují a že si diplomantka dala s výzkumem, zpracováním i analýzou získaného empirického materiálu evidentně velkou práci a musela s tím strávit opravdu mnoho času.

Bohužel, jak jsem postupně začala jednotlivé části DP číst, můj první pozitivní dojem se rychle vytrácel. Pokusím se zde tedy uvést a komentovat jednotlivé problémy a zásadní obsahové, metodologické, formální i jazykové nedostatky, na které jsem narazila jak v teoretické části, tak následně zejména v empirické části DP a navrhnout případná konkrétní řešení:

1) Práce se zdroji:

je zásadním problémem **nejenom v teoretické části DP**, ale následně i v samotné **Bibliografii** (s. 81-82), kde je seznam pouhých 11 publikací či statí, navíc nekonzistentně uváděných a neodpovídajících normě (autor s celým křestním jménem či pouze s iniciálou, rok vydání v různém pořadí, odlišné používání kurzívy atd.). Jediné dva internetové zdroje jsou nepřesné a není uvedeno datum stažení, respektive prohlížení. Nutno uvádět tak, aby se po prokliku čtenář dostal přímo k odkazu na obsah, který je v textu DP zmiňován. Je rovněž škoda, že diplomantka nevyužila velkou část z doporučené literatury, jež byla součástí Zadání této diplomové práce a jež by jí určitě pomohla s lepší a jasnější argumentací v teoretické části. V této souvislosti zmíním, že i samotné Zadání se obsahově také do jisté míry liší od odevzdané DP.

Kriticky se musím vyjádřit především k používání zdrojů v samotném textu DP. Diplomantka zachází se zdroji, se kterými pracuje, poněkud nestandardně. V první kapitole *Cizí přízvuk* (část s. 9-16) v podstatě pouze postupně popisuje, co je obsahem publikace R. Majora (2014), věnované cizímu přízvuku u nerodilých mluvčích konkrétních jazyků. Používá jeho terminologii (ne vždy konzistentně) a pracuje s řadou fonetických a fonologických pojmů (např. pretura, mora, alofon, obstruent atd.) aniž by je čtenáři, jímž bude zejména student či absolvent oboru tlumočnictví, osvětlila, tím spíše, že je tato DP předkládána na Ústavu translatologie a ne na Ústavu fonetiky. Stejně tak pokud jde o fonetickou transkripci, diplomantka ji používá, aniž by (např. v Přílohách) uvedla tabulku této transkripce, se kterou pracuje pak i v empirické části DP, aby se čtenář mohl lépe orientovat. Navíc diplomantka pouze „doslovně“ informuje o hlavním

obsahu této publikace a uvádí příklady, které nemají s její DP až tak moc společného (srovnávání např. výslovnosti anglických konkrétních hlásek s portugalskou výslovností nerodilého mluvčího, či zmínka o rytmu v japonštině, jehož nositelem je mora, nebo rozdíly ve výslovnosti anglických fonémů španělským mluvčím apod.). Jistě by bylo vhodnější, pokud by se diplomantka při tomto přehledu, kdy vychází výhradně z publikace Majora, ale zároveň uvádí i názory řady dalších badatelů, avšak čistě pouze na základě zmíněné Majorovy publikace (aniž by jejich díla četla či měla k dispozici?) pokusila tyto informace analyzovat, konkretizovat a vztáhnout alespoň částečně ke svému experimentu, tj. k češtině, francouzštině, italštině a němčině, respektive k přízvuku z těchto jazyků přenesenému do francouzštiny jakožto cizího jazyka daných mluvčích.

Je rovněž poněkud nekonvenční, že diplomantka sice za každým svým odstavcem textu v závorce uvádí, že vychází z Majora 2014, ale nikde – a to v celé své DP i u dalších takto zpracovaných a využitých autorů – nezmiňuje stránky (kromě jednoho případu – s. 24), kde je možné konkrétně použité informace dohledat. Ne vždy je vůbec snadné v dané publikaci tato tvrzení najít v jí uváděné podobě, někdy dochází i k jistým posunům jejich původního smyslu. Přehled (s. 18) názorů ohledně cizího přízvuku je ukončen bez jakéhokoliv závěru či „odrazu“ k dalšímu výzkumu nebo podkapitole DP.

Rovněž nikde v celé DP K. Pěchoučková neuvádí, kdo přeložil do češtiny cizojazyčné citace z publikací (viz psané kurzívou), jež ona zmiňuje ve svém textu. Existuje úzus, že se u prvního takového cizojazyčného citátu, přeloženého do češtiny, uvede, kdo je autor překladu (např. v poznámce pod čarou: „autorkou všech překladů do češtiny je K.P// diplomantka// autorka této DP, pokud není uvedeno jinak“). Stejně tak je velmi neobvyklé a ne příliš uznávané, že diplomantka pracuje převážně se sekundárními prameny, tj. že vychází z názorů či teorií nebo výzkumů, definic a poznatků nějakého dalšího autora, ale jeho dílo nečetla, pouze se na něj odvolává (cituje) z publikace někoho jiného. Vidíme to i dále v DP, kdy ve třetí kapitole *Kvalita tlumočení* (s. 19-30) nejdříve velmi stručně hovoří o faktorech ovlivňujících tlumočení (s. 19-21), především o samotném řečníkovi a charakteru jeho projevu (Čeňková 1988, Pöchhacker 2004 – stále však bez stránkování, ač jsou tito autoři uváděni na konci každého jejího odstavce). Následně v podkapitole *Dosavadní výzkumy v oblasti kvality tlumočení* (s. 21-29) podává stručný přehled jednotlivých výzkumů ve spojitosti s kritérii kvality, avšak opět čerpá téměř výhradně ze sekundární literatury, tj. cituje již zpracované názory řady známých badatelů (např. H. Bühlerová, I. Kurzová, P. Moser, B. Moser-Mercerová, D. Gile, C. Donovan-Cagigosová /mimořadně žena/, Anna-Rita Vuorikoskiová, A. Colladosová Aísová, G. Garzoneová, A. Cheung) uvádí pouze s odkazem na publikaci F. Pöchhackera z roku 2004. Obdobným způsobem využívá i publikaci A. Colladosové Aísové z roku 2007 (autorek, respektive editorek je u této publikace uvedeno více, nelze tedy tímto způsobem odkazovat – správněji by bylo např. A. Collados-Aís et al., 2007), z níž pak opět uvádí výzkumy několika autorů A. Kopczyński, P. Moser, I. Kurzová, F. Pöchhacker, D. Gile, G. Garzoneová, P. Maciasová – přičemž některé výzkumy se opakují).

Poněkud zvláště působí i další část této kapitoly (*Výzkum Dominiky Kodrnjové zaměřený na vliv nerodilého přízvuku v angličtině na tlumočnický výkon studentů tlumočnictví*: s. 25-29), kdy diplomantka pracuje pouze s článkem I. Kurzové (2008), jež byla vedoucí této diplomové práce, obhájené na univerzitě ve Vídni v roce 2001 a ve svém článku popisuje mimo jiné experiment, který její diplomantka realizovala. Opět – K. Pěchoučková zde pouze podává obsah článku, aniž by rozlišovala, co je přínos prof. Ingrid Kurzové a co je experiment D. Kodrnjové (jistě by bývalo správnější si v online repozitáři Vídeňské univerzity tuto diplomovou práci alespoň prolistovat a uvést ji i v bibliografii). V daném článku, který K. Pěchoučková v této části své DP uvádí, je však mnoho podnětných informací, kterými se mohla inspirovat pro svůj vlastní experiment a jeho analýzu. Na základě tohoto článku se zde stručně věnuje i modelu úsilí D. Gila a množství procesní kapacity, jež je při tlumočení v jednotlivých fázích (úsilích) vynakládána (s. 26). Tento model je natolik známý, že právě z něj mohla diplomantka vycházet ve své analýze tlumočení projevů nerodilých mluvčích – jde o to, že k saturaci procesní kapacity a tedy problémům s kvalitou simultánního tlumočení velmi často dochází až po určitém čase, a ne okamžitě v úseku, kde třeba v originále byly problémy s přízvukem nerodilého mluvčího, ale že

se to projeví až později, kdy v originále v daném momentě žádný výrazný nerodilý přízvuk nebyl, ale tlumočnický vynaložil tolik kognitivního úsilí na porozumění předchozímu úseku, že mu již kapacita nestačila na další bezproblémový segment. D. Gile tomu říká *deficitní řetězec*. Jsem přesvědčena, že takto by diplomantka bývala mohla přesvědčivě vysvětlit řadu dalších odchylek v jednotlivých tlumočnických výkonech, jež neměly proti sobě v originále žádnou problémovou fonetickou odchylku.

Stejně tak mohla do jisté míry replikovat i experiment D. Kodrnjové (což je zcela uznávaná a používaná metoda výzkumu, kdy se experiment opakuje s jinými jazykovými dvojicemi a využívá obdobných parametrů: téma projevu, rychlost, rodilý a nerodilý mluvčí). Tj. například připravit projevy ve francouzštině, a vždy jednu polovinu dát namluvit rodilým mluvčím a druhou polovinu nerodilým mluvčím, aby to bylo stejné téma, tudíž je zajištěna eliminace zbytečných proměnných (viz dále mé komentáře k empirické části této DP) a studenti by tlumočili v jednom projevu se dvěma různými řečníky stejné téma. A takto to opakovat (i třeba s těmi tématy, které měla k dispozici K. Pěchoučková) s jednotlivými cizími přízvuky ve francouzštině (český, italský a švýcarsko/německý).

Poslední část teoretické části je velmi krátce (od poloviny s. 29 – do 1/3 s. 30) věnována *Barikově klasifikaci odchylek mezi originálním projevem a jeho převodem*. Opět diplomantka pracuje pouze se sekundární literaturou a to s publikací A. Riccardiové (2003), z níž přejímá právě Barikovu klasifikaci odchylek a velmi stručně je popisuje. Rovněž zmiňuje, že se jimi bude částečně inspirovat ve své empirické části DP. Postrádám zde jakýkoliv závěr či vysvětlení, proč si zvolila zrovna tuto klasifikaci, jež pochází již z počátku 70. let minulého století (viz: *Barik, H. C. (1971). A Description of Various Types of Omissions, Additions and Errors of Translation Encountered in Simultaneous Interpretation. Meta, 16(4), 199–210. <https://doi.org/10.7202/001972>*).

2) Metodologie výzkumu

Diplomantka se zaměřuje na tlumočnický výkon při simultánním tlumočení projevů nerodilých mluvčích z francouzštiny do češtiny. Jejím cílem bylo zjistit, zda a do jaké míry cizí přízvuk řečníka ovlivňuje kvalitu tlumočení, a to v porovnání s výkonem při tlumočení rodilého mluvčího. Sama hned v úvodu empirické části píše (s. 31), že „tato práce se zaměřuje na fonetické aspekty projevu, tedy na odchylky od výslovnostní normy“. Hned dále ale uvádí, že „vezmeme v potaz také tempo projevu řečníků, které hraje taktéž důležitou roli. Pro náš výzkum je tento faktor relevantní, protože řečníci zahrnutí do tohoto výzkumu nemají mnoho zkušeností s přednesem projevu, které mají být přetlumočeny, tento aspekt tedy může mít na kvalitu tlumočení také velký vliv.“ A následně: „Jedním ze závěrů této práce by mělo tedy být také zjištění, zda má síla cizího přízvuku větší, menší či stejný vliv na výkon tlumočnický jako tempo projevu.“ Poté si diplomantka klade dvě výzkumné otázky:

„1) Jakým způsobem a do jaké míry ovlivňuje síla cizího přízvuku v projevu nerodilých mluvčích kvalitu výkonu tlumočnický při simultánním tlumočení?“

„2) Pokud vezmeme v potaz, že řečníky jsou neprofesionální řečníci, je kvalita tlumočení ovlivněna také tempem projevu? Je tento vliv, pokud tedy nějaký existuje, větší či menší než vliv cizího přízvuku?“

Dovolím si konstatovat, že druhá otázka nebyla v průběhu výzkumu dostatečně zodpovězena a bývalo by jistě vhodnější se raději tempem nezabývat, jelikož je to další proměnná, kterou by bývalo nutné pečlivěji zvažovat a usouvztažňovat více s dopady přízvuku (nejslabší cizí přízvuk – český + nejrychlejší tempo – poměr odchylek v tlumočení? x nejsilnější cizí přízvuk – italský + ale druhé nejrychlejší tempo) – tudíž velmi náročné na objektivní závěry.

Pilotní fáze: u takovýchto výzkumů je žádoucí provést pilotní experiment s jedním probandem se stejnými tlumočnickými zkušenostmi, jako budou mít i ostatní tlumočníci následně v experimentu. Díky tomu si badatel vyzkouší, zda všechny parametry nastavil správně, a případně je může ještě upravit.

Proměnné: v každém výzkumu je vhodné pracovat s co nejmenším počtem proměnných, aby se mohl výzkum snáze a objektivněji připravit, realizovat, analyzovat a dospět ke konkrétním závěrům. Podle mého názoru diplomantka zvolila příliš mnoho proměnných:

a) Intenzita (síla) cizího přízvuku – se lišila u jednotlivých jazyků (nejmenší - český, střední - švýcarský, nejvyšší - italský. Porovnáváme tedy téměř nesrovnatelné: vhodnější by bylo porovnávat různé stupně síly cizího přízvuku v rámci stejného rodného jazyka mluvčího, hovořícího zde v experimentu francouzsky. Kromě toho diplomantka uvádí, že italská řečnice měla i řečovou vadu.

2) tempo referenčního „bezpřízvukového“ francouzského rodného mluvčího bylo nejnižší. Aby byl jeho výkon porovnatelný s ostatními, pak by bývalo potřeba naopak zajistit, aby hovořil nejrychleji, a další řečníci v souladu se silou svého přízvuku. Takto by mohla diplomantka odpovědět na svoji 2. výzkumnou otázku.

3) výběr témat projevu a jejich připravenost a čtenost x mluvenost (bohužel jsem neměla k dispozici audionahrávky výchozích projevů, tudíž jsem nemohla hodnotit jejich kvalitu z hlediska přednesu a následně i fonetických odchylek a jejich kategorizace). Mohu se zaměřit pouze na výběr témat a samotný projev (zde vycházím z popisu diplomantky). Opět (viz rovněž v teoretické části zmiňovaná DP D. Kodrnjové) zde měla diplomantka s řečníky dohodnout stejný tematický rámec, aby byla náročnost projevu z hlediska obsahu, terminologie a samotného tématu srovnatelná. Například požádat řečníky, aby si všichni připravili projevy na téma životní prostředí, nebo pandemie covid-19, nebo migrace, nebo třeba i filmové či hudební festivaly, nové technologie apod., aby bylo téma obdobné a dostatečně široké, aby se řečníci neopakovali a přitom se mohli držet tématu. To by bývala jedna možnost, jak se vyvarovat takové rozdílnosti a nesrovnatelnosti témat. Druhá možnost byla uvedena již výše v souvislosti s DP D. Kodrnjové. Zde použitá témata byla naprosto rozdílná a dosti nesrovnatelná (Česka – povídání o divadelní hře R.U.R., Francouz – drony, Italka – hudební festival v Sanremo, Švýcarka – jak předejít mentální zátěži), navíc nestejněměrně připravená a prezentovaná...

Objektivní versus subjektivní pohled diplomantky:

Diplomantka (s. 38-43) podrobně popisuje, jakým způsobem určila sílu cizího přízvuku, jednotlivé fonetické odchylky kategorizovala a přiřadila jim míru závažnosti. Osobně si nejsem jistá, vzhledem k tomu, že jsem nestudovala obor Fonetiku, zda bych byla schopná objektivně takto s jednotlivými fonetickými odchylkami pracovat, ač je francouzština můj aktivní pracovní jazyk a fonetiku francouzského jazyka jsem měla jeden semestr v rámci studia překladatelství a tlumočnictví. Proto poněkud váhám nad objektivitou/subjektivitou tohoto dělení. I sama diplomantka připouští, že vycházela z toho „jaký podle mého názoru bude mít vliv na porozumění“ (s. 40), nebo „jak závažná se mi odchylka v daném kontextu zdála (s. 48). A když jsem si na s. 52 přečetla „následně řečnice vynechala *liaison* mezi slovy *participants* a *étaient*“ (liaison zde nemá totiž být), začala jsem být ohledně hodnocení jednotlivých fonetických odchylek diplomantkou ostražitější. A i na mnoha dalších místech se vyjadřuje diplomantka poněkud subjektivně, například „by mohl být způsoben“ (s. 51) nebo „předpokládám...“ (s. 42), „jak závažná se mi odchylka v daném kontextu zdála (s. 48) či „...zhodnocený na základě mých pravidel a závěrů (s. 78).

Hodnocení nedostatků v tlumočení, jež nebyly spojeny s odchylkami fonetického rázu v originále či s tempem: toto vůbec nemělo být předmětem výzkumu (viz výzkumná otázka č. 1 a č. 2). Pro účely této DP je to zcela irelevantní a zavádějící. Diplomantka se měla soustředit pouze na obě své výzkumné otázky, případně (viz teoretická část – komentář k D. Gilovi) se zamyslet, zda nemohlo dojít k vyčerpání kognitivní kapacity tlumočnicka kvůli silnému cizímu přízvuku či vysokému tempu a zda se tato saturace mohla projevit až s jistým zpožděním (deficitní řetězec). Takto by diplomantka mohla lépe předvést, že DP je zpracována a předkládána na Ústavu translologie a že je tedy kladen důraz zejména na tlumočnické aspekty spojené s využíváním různých strategií a taktik v situacích, kdy existuje nějaký kognitivní problém či cizí přízvuk.

Jistě by bývalo také možné (ač velmi časově náročné), si sednout s tlumočnicemi a projít společně (audionahrávka) jejich tlumočení a ptát se jich na některé problematické pasáže a proč přistoupily ke konkrétnímu řešení.

3) Jazyková a formální stránka DP

Diplomantka nedodrží při psaní jednotný styl: střídá 1. osobu singuláru a plurálu, někde píše i ve 3. osobě sg. („autorka“ – např. na s. 31, kde míchá všechny tři způsoby). Některé (její?) překlady citací z publikací nejsou zcela přesné či správné v češtině (s. 24): „významovou soudržnost s původní zprávou“ (asi lépe „s původním sdělením“).

Na s. 36 jsou nepřesné informace o obsahu bakalářských a magisterských státních závěrečných zkoušek

<https://utrl.ff.cuni.cz/cs/studium/bakalarske-studium/statni-zaverecna-zkouska/>,
<https://utrl.ff.cuni.cz/cs/studium/navazujici-magisterske-studium/statni-zaverecna-zkouska/>.

Pravděpodobně nepozorností při finálním čtení zůstaly v DP některé faktické chyby v číslování tlumočnic (s. 58, s. 73), slovo „řečnice“ místo „tlumočnice“ (s. 61, s. 68), na s. 72 (závislosti afrických zemí místo „nezávislosti“) a další – vyznačeno v textu.

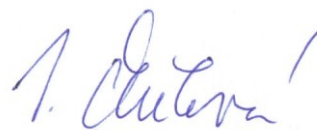
Otázky k zodpovězení během obhajoby:

1) pracovala při přepisu projevů diplomantka se softwarem na převod mluveného slova na text (*speech to text*)?

2) jakým způsobem počítala diplomantka počet a délku pauz pro určení tempa?

Práce Kamily Pěchoučkové podle mého názoru bohužel nesplňuje stanovené náležitosti magisterské diplomové práce. Experiment je sice proveden samostatně, možná až příliš, pravidelné konzultace s odborníky z oboru tlumočnictví i fonetiky by bývaly jistě řadu věcí včas korigovaly. Práce se zdroji, s existujícími teoretickými východisky i s předchozími výzkumy, o něž se diplomantka opírá, jakož i metodologické nedostatky v jejím vlastním experimentu svědčí o tom, že dostatečně neprokázala, že zvládla relevantní odbornou literaturu, že s těmito zdroji a empirickým materiálem dovede správně pracovat a je schopná jednotlivé poznatky a výstupy z experimentu objektivně analyzovat, zhodnotit, předložit a formulovat příslušné závěry.

Diplomovou práci **Bc. Kamily Pěchoučkové** jsem nucena vzhledem ke všem výše uvedeným podstatným nedostatkům, kritickým komentářům a zásadním výhradám hodnotit stupněm **neprospěla**. O definitivní klasifikaci rozhodne vlastní průběh obhajoby.

Prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

Praha 20. června 2021